

**Алла Василюк
(Київ, Україна)**

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ

На рівні вищої освіти все активніше використовується відкрите комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище, яке будується на загальних підходах формування єдиного інформаційного освітнього простору та концепції інформатизації освіти. Поширення набуває дистанційне навчання, що розширює доступність до знань та забезпечує учіння у власному темпі і зручному для користувача часі.

Із проблем дистанційної освіти і навчання постійно збільшується число публікацій. У них вказується на динаміку зростання можливостей віртуального світу, а також висвітлюються теоретичні, організаційні та технологічні концепти функціонування е-навчання. Серед численних авторів А. Анісімов, В. Биков, Б. Демида, І. Копил, В. Кухаренко, М. Лебедева, Є. Полат, А. Хуторський, О. Рибалко, В. Олійник, С. Сагайдак, Д. Яковлев та ін.

Теоретичні засади дистанційного навчання.

Згідно із поширеною дефініцією, «дистанційне навчання» є формою навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання, а також самостійну роботу із матеріалами інформаційної мережі.

Слід зауважити, що дистанційне навчання (ДН) має міждисциплінарний характер, предмет і методи дослідження якого запозичуються з інформатики, телекомунікації, педагогіки та когнітивістики.

Ключове питання ДН: *Як найбільш ефективно навчати за певних умов.*

У публікаціях, присвячених теоретичному підґрунтю ДН, найбільш часто згадувані біхевіористична, гуманістична, конструктивістська і когнітивна концепції. Зустрічається також посилення на теорію багатостороннього навчання, у межах якої знаходимо методичні рекомендації

ефективного використання комп'ютера та Інтернету у навчальному процесі [11].

Зокрема, модель ДН (е-навчання) ґрунтується на *біхевіористичній концепції*, орієнтується на парадигму, модель, принципи і завдання діяльності. Навчання зводиться до моделювання (за допомогою заохочень і покарань) бажаної поведінки, яка оцінюється за конкретно визначеними критеріями. Той, хто вчиться, є об'єктом впливу викладача, який повністю контролює процес перетворення знань. У формуванні знань для біхевіоризму вагоме значення надається пам'яті. Зокрема, сучасні засоби ІКТ розширюють доступність до мультимедійних навчальних матеріалів, а також можливість систематичної перевірки знань.

Гуманістична концепція акцентує на значимій ролі досвіду у навчальному процесі. Підкреслюється важливість співпраці у команді, творче вирішення проблем і відсутність конкуренції. Акцентується, що Інтернет-технології дають студентам можливості широкої доступності до ресурсів глобальної мережі, вибору власного темпу навчання і розпорядження часом. Звісно, ефективність учіння у значній мірі залежить від мотивації, самоорганізації та вмінь вчитися.

Когнітивна концепція е-навчання базується на принципах когнітивної психології, головним з яких є принцип цілісного сприйняття інформації. Когнітивна психологія доводить, що сприймати інформацію легше, якщо студент уявляє, що саме він буде вивчати. Не менш важливим є принцип системності, який відображає два аспекти: системність когнітивних процесів – запам'ятовування і забування та методичну системність (яка стосується процесу навчання). Спочатку визначається кінцевий продукт (мета), а потім завдання, які призведуть до кінцевого результату. Когнітивний підхід полягає у концептуалізації навколишнього світу і явищ у ньому шляхом створення і реорганізації людиною функціональних моделей цих явищ [11].

Концепція конструктивізму ґрунтується на положенні, що студент сам виявляє і конструює зрозумілі для нього знання. Конструктивістські підходи є наслідком когнітивних теорій, зокрема теорії Д. Брунера (учіння орієнтоване

на відкриття), Д. Аусубеля (учіння шляхом рецепції). Згідно положенню конструктивізму, знання не надаються, а створюються незалежним і активним суб'єктом навчання, який користується різними джерелами інформації. Викладач вже не є джерелом знань, а лише створює умови для виявлення знань студента. Концепція конструктивізму акцентує на важливості власного досвіду студента, на корисності взаємодії та співробітництві з іншими, а також на спроможності творчо вирішувати проблеми [12]. У зарубіжній науковій літературі ДН спостерігаються тенденції орієнтації саме на конструктивізм.

Умови організації дистанційного навчання у ВНЗ

Основною ідеєю ДН є створення дидактично-інформаційного середовища, що охоплює комп'ютерні інформаційні джерела, електронні бібліотеки, відео- та аудіотеки, е-книги та ін. Учасниками такого середовища є е-студенти та е-викладачі, взаємодія яких здійснюється за допомогою сучасних телекомунікаційних засобів.

Необхідними умовами організації ДН є: створення інфраструктури ВНЗ (центри, кафедри, факультети та інститути дистанційного навчання); наявність комп'ютерної техніки і засобів телекомунікаційного зв'язку, системи управління навчанням для розроблення, управління та поширення навчальних матеріалів онлайн із забезпеченням загальної доступності; забезпечення підготовки і технічної підтримки викладачів. Вони повинні володіти сучасними педагогічними та інформаційними технологіями, бути психологічно готовим до роботи зі студентами у навчально-пізнавальному середовищі; забезпечення академічної і технічної підтримки студентів для навчання в онлайн режимі; розробка навчальних програм і дистанційного навчального ресурсу; опрацювання системи контролю і оцінювання знань [3].

Організація ДН передбачає: визначення цілей і завдань, спрямованих на формування у студентів знань, умінь та навичок, необхідних для успішної діяльності (навчальної та професійної); ознайомлення зі змістом навчальної програми академічної дисципліни; забезпечення навчальним матеріалом (основним і додатковим); здійснення контролю за виконанням завдань і їх

успішністю; забезпечення консультацій студента програмою-викладачем; інтерактивної співпраці викладача і студента; можливість доповнення курсу новою інформацією, коригування помилок [9].

Навчальні можливості е-платформ і порталів

Забезпеченню ДН слугують різні освітні платформи та портали. Освітня платформа є інформаційною системою для управління і здійснення навчального процесу. Вона виконує роль репозиторію дидактичних матеріалів, а також становить комунікаційне медіа між учасниками освітнього процесу. Конструкція освітньої платформи забезпечує студентам особистий віртуальний простір навчання (поряд із знаряддями для роботи, навчання і спілкування). Зокрема, такими платформами є Moodle, Claroline, Dokeos, ATutor, Ilias, Sakai, Blackboard, Lams, Olat, OpenACS та ін. Популярною платформою є Moodle (акронім від *Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment* – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище). Її призначення – об'єднання педагогів, адміністраторів і учнів /студентів в інтегровану систему для створення персоналізованого навчального середовища [1]. Платформи поєднують в собі системи управління навчанням LMS (англ. *Learning Management System*) та систему управління і створення навчальних матеріалів LCMS (англ. *Learning Content Management System*). LMS виконує функції стеження за успішністю у навчанні, управління матеріальними потоками, адміністрування користувачів, звітності. LCMS має можливість створення, редагування, доставки та управління контентом навчання, дозволяють контролювати процес створення контенту навчання та архівування.

Типова функціональність платформ включає: здачу завдань, дискусійні форуми, завантаження файлів, оцінювання, обмін повідомленнями, календар подій, новини та анонси подій (для різних рівнів: сайт, курс, навчальна група), онлайн тестування, Вікі [1]. Розробники можуть створювати модулі з новою додатковою функціональністю. Платформа підтримує різні типи модулів: типи діяльностей (можливі навчальні ігри), типи ресурсів, типи тестових питань,

типи полів для бази даних, теми для оформлення, різні методи аутентифікації, різні способи зарахування на курс, фільтри для контенту, е-бібліотеку.

В е-освітньому середовищі студенти можуть отримувати <https://uk.wikipedia.org/wiki/Moodle> - cite note-10: доступ до навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/лабораторних та самостійних робіт; книги, довідники, посібники, методичні розробки, засобів для спілкування і тестування «24 на 7»; засоби для групової роботи (Вікі, форум, чат, семінар, вебінар); можливість перегляду результатів проходження тесту, дистанційного курсу; спілкування з е-викладачем через повідомлення, форум, чат; завантаження файлів з виконаними завданнями тощо [1].

Викладачам надається можливість: використання інструментів для розробки дистанційних курсів; розміщення навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних / лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) у форматах .doc, .odt, .html, .pdf, а також відео, аудіо і презентаційні матеріали у різних форматах; додавання різних елементів курсу і використання різних типів тестів; автоматизації процесу перевірки знань та ін. [1].

Паралельно із поняттям «освітня платформа», існує поняття «освітній портал», під яким розуміється веб-сайт, який виконує освітні функції. Є два основних типи освітніх порталів. Перший з них ґрунтується на Інтернет-сервісі та виконує інформаційні й комунікаційні функції (у формі дискусійного форуму), а також функції репозиторію матеріалів. Такий портал має доступну частину для користувачів без реєстрування та частину, доступну для авторизованих користувачів (з підвищеним освітнім рівнем і комунікаційною функцією). Освітній портал може взаємодіяти із системою обслуговування відео-конференції. Він нагадує освітню платформу (хоча і з обмеженою функціональністю), створену окремим ВНЗ. Його перевагою є простота побудови, низька вартість впровадження і обслуговування; а недоліком – ускладнення інтеграції на порталі різних додатків.

Другим типом є портали, засновані на освітній платформі. Їх сильною стороною є значна функціональність, а слабкою – труднощі у впровадженні освітньої платформи, на якій портал має ґрунтуватися та витрати на її технічне обслуговування [10].

Оцінювання якості системи дистанційного навчання

Оцінка якості системи дистанційного навчання є одним з актуальних питань сьогодення. Передусім слід враховувати потреби студентів, а також здійснювати пошуки ефективних способів забезпечення навчального процесу. Зрозуміло, що якість ДН має бути не нижчою за якість традиційного навчання. Очне навчання існувало впродовж багатьох століть, тому досить складно відійти від педагогічних рішень, нав'язаних традиційним навчанням. Однак нові способи викладу матеріалу і спілкування зі студентами в ситуації, коли час і простір не є непереборними перешкодами, показують, що е-технології відкривають нові способи обробки інформації та засвоєння знань.

У загальному розумінні якість визначається як відповідність раніше розробленим нормам чи стандартам. Складність полягає в тому, що ВНЗ мають розробляти власні стандарти за визначеними критеріями. Однак, стандарт не дає відповіді на питання – чиї вимоги необхідно задовольнити (оскільки у сфері вищої освіти є багато груп інтересів, які мають різні вимоги до результатів навчання). Бажано уточнити, які характеристики розглядатимуться. Оцінюючи функціонування ДН, слід визначати якість підготовки, процес і результати навчання.

Якщо йдеться у цілому про дистанційну освіту, то популярністю серед науковців користується система її оцінки Д. Гуллера за наступними критеріями: доступність до освіти; відповідність програм дистанційної освіти загальнонаціональним, регіональним інтересам і потребам окремих громадян; якість пропонованих програм; ступінь досягнення учнями / студентами поставлених цілей; вартісна ефективність; вплив програм дистанційної освіти на суспільство, установи та інститути, окремих громадян [10].

Література:

1. Анисимов А. Работа в системе дистанционного обучения Moodle: Учеб. Пособие /Александр Анисимов. – Харьков: ХНАГХ, 2009. – 292 с.
2. Демида Б., Сагайдак С., Копил І. Системи дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір. Режим доступу:<http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10662/1/14.pdf>
3. Дистанційний навчальний процес : навч. посібник / За ред. Б. Бикова та В. Кухаренка. – Київ : Міленіум, 2005. – 292 с.
4. Критерії якості дистанційної освіти. Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/12/>)
5. Лебедева М. Дистанционные образовательные технологии: проектирование и реализация учебных курсов /Маргарита Лебедева. – СПб.: БХВ-Петербург, 2010. – 336с.
6. Мирутенко Л. Система оцінки якості дистанційної освіти в Україні: основні проблеми і задачі / Л. Мирутенко// Системи обробки інформації, 2016, вип. 3 (140). – С. 260-263.
7. Полат Е. Теория и практика дистанционного обучения:[учеб.пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Е. Полат, М. Бухаркина, М. Моисеева; под ред. Е. Полат. – Москва : Изд. центр «Академия», 2004. – 416 с.
9. Хассон В. Критерії якості дистанційної освіти / В. Хассон, Е. Вотермен // Вища школа. – 2004. – №1. – С. 92-99.
10. Яковлев Д. Применение современных телекоммуникационных технологий в дистанционном образовании / Д. Яковлев // Дистанционное образование. – 1997. – № 1. – С. 32-34.
11. Korciał P. Analiza metod e-learningowych stosowanych w kształceniu osób dorosłych// Zeszyty Naukowe Warszawskiej Wyższej Szkoły Informatyki. –2013. –Nr 9. – S. 79-99.

12. Juszczak S. Wybrane aspekty konstruktywistyczne i kognitywistyczne edukacji na odległość // Kognitywistyka i Media w Edukacji, 2006. – Nr 1 (2).